

ANKET GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI

Uzman Arfe YÜCEDAĞ*

GİRİŞ

Anket bilgi verecek olanların doğrudan okuyup yanıtlayacakları bir soru listesidir. Anket bir araştırmacının değişkenlerin ilişkileri hakkında bilgi toplamak için kullandığı bir bilgi toplama aracıdır. Anket cevaplayıcının okuyup anlayabileceği soru veya maddelerden oluşur. Anket aşağıdaki üç varsayıma dayanır. (Wolf, 1988, s. 478)

1- Cevaplayıcı soru veya maddeleri okuyup anlayabilir.

2- Cevaplayıcı soru veya maddeleri cevaplayabilmek için gerekli bilgiye sahiptir.

3- Cevaplayıcı soru veya maddeleri dürüstçe cevaplamaya hazırdır.

Bir anket geliştirme çalışmasında bu varsayımların doğrulanmasına gerek vardır. Bu nedenle anket geliştirme çalışmaları görüşme, rehberlik ve tekrar doğrulamayı içerir. (Wolf, 1988, s. 478) Bu varsayımları doğrulayan bir araştırmacı aynı zamanda anket tekniğinin sınırlılıklarını da göz önüne almak zorundadır. Anketin ilk sınırlılığı esneklikten yoksun olmasıdır. Cevaplayıcının önceden hazırlanmış yanıt seçeneklerine göre yanıtlaması, anketi yapısal olarak esnek kılmamaktadır. İkinci sınırlılık ise anketle derinlemesine bilgi toplamaktan çok yüzeysel bilgiler toplanabilir. Anketin kısa ve güdüleyici olma zorunluluğu yüzünden çok fazla soru sorulamaz. Bu nedenle daha az bilgi toplanır. Üçüncü bir sınırlılığı ise cevaplayıcıyı güdüleme sorunudur. Anketi yanıtlamaya başlayan bir yanıtlayıcının, anketin sonuna kadar yanıtlayacağını kimse garanti edemez. (Sencer ve Sencer, 1978, s. 181-184)

Özetle anket ilkece esneklik gerektirmeyen, sınırlı ve yüzeysel bilgilerin yeterli olduğu ve daha homojen evrenlerle ilgilenen araştırmacılar için kullanışlı bir tekniktir.

* A.Ü. Eğitim Bil. Fak. Eğitim Yöntemi ve Planlaması Bölümü, Eğitim İstatistiği ve Araştırma Anabilim Dalı Uzmanı.

ANKETİN GELİŞTİRİLMESİ

Anket çok kullanılan bir teknik olmakla birlikte, aynı zamanda da kötü kullanılabilen bir tekniktir. İyi geliştirilmiş bir anket, kısa zamanda ucuz ve basit olarak geçerli ve güvenilir veri toplamada kullanışlı bir yoldur. Ancak dikkatsizce hazırlanmış bir çok anket vardır ve bunların kullanışlılığı, geçerliği ve güvenilirliği düşüktür. Bir araştırmacıyı anket kullanmaya iten en önemli etken çok sayıda cevaplayıcıdan bilgi toplama zorunluluğudur. (Anderson, 1990, s. 20).

Anket geliştirmek oldukça zordur. Anket geliştirmede araştırmacının üç önemli sınırlandırıcısı vardır. (Wolf, 1988, s. 479). Bunlar;

1- *Araştırmacının ilgisi*: Bir araştırmacı anketteki soru veya maddeleri asıl ilgilendiği konusu değişkenleri ile sınırlamalıdır. Her soru veya madde açıkça veya dolaylı olarak araştırmacının amaçları veya hipotezleri ile ilgili olmalıdır. Araştırmacılar problemlerini sınırladıkları halde cevaplayıcının ilgisini kaybetmeden yanıtlayabileceği uzunlukta, ilgilendikleri değişkenleri tümüyle araştırarak bir anket çok zor hazırlayabilirler. Araştırmacının problemini sınırlamasına rağmen ankette nelerin sorulacağı genellikle bir sorudur.

2- *Bazı konuların duyarlılığı*: Ankette ikinci sınırlayıcı bazı soru veya maddelerin hassasiyetidir. Cinsel davranış ve yaklaşımlar böyle konulardır. Bir çok kişi böyle konuların kendi özel yaşamları olduğunu düşündüğünden, bu konularda bilgi vermekten kaçınabilirler. Bu tür durumlarda cevaplayıcılar soruyu yanıtlamayabilir, sosyal olarak istenen yanıtları verebilirler ve en kötüsü anketin hiçbir sorusunu yanıtlamayabilirler.

Çok kişisel nitelikteki soruların ankette sorun yaratacağı açıktır. Eğer mutlaka böyle soruların sorulması gerekiyorsa, anket geliştirme aşamasında kişisel duyarlılık ile ilgili çalışmalar da yapılmalıdır.

3- *Zaman sorunu*: Cevaplayıcılardan anketi yanıtlamaları için çok uzun bir zaman istenemez. Yetişkinlerde yapılan denemeler grup olarak uygulanan anketler için sürenin en fazla 30 dk. olduğunu göstermiştir. Posta ile gönderilen anketlerde ise cevaplama süresinin en fazla 15 dk. olduğu görülmüştür. Burada iki sorun vardır. Birincisi cevaplayıcıların yorgunluğudur. Anket cevaplamak için mutlaka bir güç harcanır. Yorulan cevaplayıcının hatalı cevap verme olasılığı da yükselecektir. İkincisi daha ciddi bir durumdur. Özellikle posta ile gönderilen anketlerde, anket uzun süre ahırsa, bir süre sonra cevaplayıcı

işbirliğinden vazgeçip, anketi yarım bırakabilir. Hatta anket hiç geri dönmeyebilir.

İyi hazırlanmış bir anketin sade görünümü aldattıcıdır. Bir anketin soruları açık, yanıt seçenekleri geniş, ayrıntılı ve iyi düşünülmüş, ayrıca sorularda cevaplayıcıyı anketi tamamlamaya güdüleyen, istek uyandıran doğal bir düzen, akıcılık varsa, bu çok uğraş isteyen, büyük azim gerektiren geliştirme çalışmalarının bir sonucudur. Yoksa anketin geliştirme aşamalarının doğal bir sonucu değildir. (Wolf, 1988, s. 480)

İyi bir anket geliştirme süreci altı adımda özetlenebilir. (Anderson, 1990, s. 207-220) Bunlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Genel Araştırma Probleminin Tanımlanması

Geçerli bir anket geliştirmek için genel araştırma probleminin iyi tanımlanmasına gereksinim vardır. İlgilenilecek değişkenler belirlenmelidir. Böyle bir tanımlama incelenecek araştırma probleminin doğasına, araştırılacak sorulara veya hipotezlere bağlı olacaktır. Bu konudaki teoriler ve daha önceki araştırmalar, bilgi sağlayabilecek kişilerle görüşmek kadar yararlıdır. Araştırmanın değişkenlerinin belirlenmesi anketin sınırlarını çizmek ve soru kategorilerini belirlemek için gereklidir. (Anderson, 1990, s. 208)

Gerekli Alt Problemlerin Belirlenmesi

Her araştırma probleminde çok sayıda alt problem olabilir. Eğer genel araştırma problemi iyi tanımlanmışsa alt problemleri listelemek çok kolaydır. Ancak, elbette tüm alt problemler ankette yer alamaz. Cevaplayıcıların en doğru şekilde yanıtlayabilecekleri sorular ankete konmalıdır. Diğer alt problemler literatür ve döküman tarama gibi başka tekniklerle araştırılmalıdır. (Anderson, 1990, s. 208)

Maddelerin Tasarlanması

Önceden düşünülmüş mantıklı bir süreç sonunda bilgi toplama yolu olarak anketin kullanılmasına karar verildiğinde, değişkenleri istenilen sonucu elde edecek şekilde sorulara dönüştürmek gereklidir. (Wolf, 1988, s. 480)

Buradaki temel sorun soruların nasıl yapılandırılacağıdır. Çok genel bir sınıflama ile sorular açık uçlu veya kapalı uçlu sorulabilir.

Açık Uçlu Sorular

Açık uçlu sorular konu ile ilgili sorulardır. Ancak soruların yanıtlarına ilişkin bir öngörü yoktur. Yani ankette soruların olası yanıtları bulunmaz. Burada tüm yanıtlar cevaplayıcıya bırakılmıştır. Bu tür soru biçiminin olumlu ve olumsuz yanları vardır. Olumlu yanı cevaplayıcının vereceği yanıtların sınırlanılmamış olmasıdır. Olumsuz yanı ise anketin yanıtlanması uzun süre alır. Ayrıca kodlama zorluğu vardır. Anket uygulandıktan sonra bir de özel olarak kodlama formunun hazırlanması gerekir. (Aziz, 1990, s. 82-83)

Açık uçlu sorularda kendi içlerinde farklılaşmaktadırlar. Bunlar aşağıda kısaca örneklerle açıklanmıştır.

Yorumlama: Cevaplayıcıdan yöneltilen soruya bırakılan boşluğa kısa bir paragraf yazarak cevap vermesi istenir. Konu hakkında önyargısız veya yönlendirilmemiş bilgi edinilmesini sağlar. Ancak analizi çok zordur. (Anderson, 1990, s. 210)

Örnek: Sizinle ilgili bir hizmet içi programında nelerin yer almasını istersiniz?

Listeleme: Bu yöntemde cevaplayıcılardan ilgilenilen konu hakkındaki görüşlerini listelemeleri istenir. Bu yöntem görüşlerin ortaya çıkarılmasında iyi bir yoldur. Bu açık formatta önceden seçilmiş görüş listeleri verilmeden cevaplayıcılardan görüşlerini listelemeleri istenir. Bu yöntemin en çok kullanılan biçimi önem sırasına göre listelemedir.

Örnek: Bugüne kadar katıldığımız hizmet içi eğitim kurslarını size en yararlı olanından başlayarak listeleyiniz.

1-

2-

3-

Boşluk doldurma: Bu yöntemde cevaplayıcıya sorular sorulur ve cevabını yazması için uygun bir boşluk bırakılır. Cevaplayıcının yanıtı genellikle bir sözcükten fazla olmaz.

Örnek: Bugüne kadar kaç hizmet içi eğitim kursuna katıldınız?

Kapalı Uçlu Sorular

Bu soru tipinde cevaplayıcının anketteki sorulara vereceği olası yanıtlar önceden belirlenir. (Aziz, 1990, s. 83) Bu yanıtlar çoktan seçmeli, Likert tipi ve sıralama olabilir.

Çoktan seçmeli : Bu soru tipi aslında boşluk doldurma soru tipine benzer. Ancak burada cevaplayıcıya olası yanıt seçenekleri verilmiştir. Eğer sonuçlar evet-hayır gibi iki seçenekli düzenlenmiş ise, yanıt seçenekleri beklenen olası en uç seçeneklerle sınırlıdır. Eğer daha fazla yanıt seçeneği sunulursa yanıt yelpazesi daha geniş tutulmuştur. (Anderson, 1990, s. 209; Aziz, 1990, s. 83)

Örnek 1: Bugüne kadar kaç hizmet içi eğitim kursuna katıldınız?

Yanıt seçenekleri

- () Hiç
- () 1-5
- () 6-10
- () 11-15
- () 16 +

Örnek 2: Bugüne kadar hizmet içi eğitim kursuna katıldınız mı?

Yanıt seçenekleri

- () Evet Hayır ()

Likert tipi : Burada yine yanıt seçenekleri çoğaltılmıştır. Likert tipi çok kullanış ve bilinen bir yöntemdir. Aynı zamanda tutum ölçmede de kullanılır. Herhangi bir konuda görüş olarak veri toplarken, yazılan duruma veya ifadeye göre yanıt seçenekleri oluşturulur

Örnek : Kurumunuzdaki hizmet içi eğitim faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz?

Yanıt seçenekleri

Her Zaman	Genellikle	Bazen	Arasıra	Hiçbirzaman
()	()	()	()	()

Sıralama : Bu yöntemde cevaplayıcılardan verilen maddeleri önceliğine veya başka bir nedene göre sıraya koymaları istenir. Burada dikkat edilmesi gereken konu cevaplayıcılara sıralamaları için 10-12 maddeden fazla madde verilmemesidir. Çünkü daha fazla maddeyi sıralamak hem zaman alıcıdır hem de sıralamanın sağlıklı olmaması söz konusudur. Eğer mümkünse araştırmacının en önemli beş maddeyi seçtikten sonra sıralatması uygundur. (Anderson, 1990, s. 213)

Örnek : Aşağıdaki ifadeleri size en önemli gelenden başlayarak önemsizye doğru sıralayınız.

- () Hizmet içi eğitim bir üst göreve geçmeme yardımcı olmalı
- () Hizmet içi eğitim alanımdaki gelişmeleri aktarmalı
- () Hizmet içi eğitim eksik bilgilerimi tamamlamalı
- () Hizmet içi eğitimde daha çok insan ilişkilerine yer verilmeli
- () Hizmet içi eğitim bir boş zaman faaliyeti olmalı.

Görüldüğü gibi ankette kullanılabilecek çok çeşitli soru tipleri vardır. Araştırmacının hangi soru tipini kullanacağı araştırmanın amacı-
nave kullanılan değişkenlerin niteliğine bağlıdır.

Maddelerin Sıralanması

Ankette soruların veya maddelerin sıralanması önemli bir konudur. Soruların sırası güvenilir bilgi elde etmeyi kolaylaştırır veya engeller. (Aziz, 1990, s. 93) Cevaplayıcıya çekiçi gelen ve cevaplamasında ona yardımcı olacak şekilde maddelerin sunulması gerekir. (Wolf, 1988, s. 480)

Soruların sırası genelden özele doğru olmalıdır. Bir ankette yer alan sorular araştırma amacını ortaya koyacak biçimde olması, asıl amaca ulaşacak şekilde genelden özele doğru düzenlenmesi gerekir. Bu düzenlemeye "Huni Tekniği" denir. (Aziz, 1990, s. 93)

Cevaplayıcının özel yaşamı ile ilgili sorular elverdiğince anketin sonuna konmalı. Bu sorular her ne kadar olgusal türde sorular da olsa, cevaplayıcının cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, geliri, medeni durumu gibi kişinin yaşantısı ile ilgili soruların başta sorulması cevaplayıcıda olumsuz tepki yaratabilir. Çoğu zaman asıl konu ile ilgili verilecek yanıtların sağlıklı olmasını engelleyebilir. (Aziz, 1990, s. 94) Ankete anketin konusu ile doğrudan ilişkili sorularla başlamak en iyisidir. (Wolf, 19880, s. 480)

Soruların sırası yanıtları etkilememelidir. Ankette yer alan soruların içeriği kimi kavramların bir sonraki sorunun yanıtını olumlu yada olumsuz olarak etkilememesi gerekir. Cevaplayıcının hoşuna gitmeyen, onu tedirgin eden sorular bir sonraki soruya verilecek yanıtı olumsuz yönde etkileyebilir. Bunun tersi bir durum da söz konusudur. (Aziz, 1990, s. 94)

Pilot Çalışma Yapılması

Anket geliştirmede anketin ilk taslağının açık uçlu sorulardan oluşturulması önerilen bir durumdur. Daha sonra bu konular araştır-

macıya makul gelen bir şekilde görüşme için düzenlenir ve sıraya konur. Araştırmacı çevresindeki bir kaç kişide bu soruların anlaşılabilirliğini dener. Bu denemenin amacı soruların anlaşılabilirliği ve istenilen sonuçların alınıp alınmayacağı konusunda bilgi edinmektir. (Oppenheim, 1966, s. 25) Böyle bir deneme daha ilerideki anket geliştirme çalışmalarında gerçeklik olgusunun sağlanması, yanıtların sınıflandırılması ve soru veya maddelerin nasıl algılanıp yorumlandığı konusunda dönüt sağlama açısından yararlı olacaktır. (Wolf, 1988 s. 480)

Görüşme formatı şeklindeki bu başlangıç denemesi aşamasında bir düzeltme düşünülebilir ve uygulanabilir. Ancak maddelere bir yanıt seçeneği hazırlayarak soruları planlamak için erkendir. Bu aşamada daha çok hedeflenen gruptan bir kaç cevaplayıcıya uygulamak üzere pilot bir anket hazırlanır. Böyle bir ankette cevaplayıcılara ilgilenen konu hakkında bilgi verilir ve isimlerinin açıklanmayacağı garanti edilir. (Wolf, 1988, s. 481)

Pilot çalışma aşamasında son ankete dahil edilecek sorulara benzeyen çok sayıda soru konular. Bu aşamada soruların çok fazla olduğu, hatta bazılarının açık uçlu olduğu dikkate alınırsa uygulamanın uzun süre alması doğaldır. Cevaplayıcılarda yorgunluk ve bıkkınlık olmaması için anket bir kaç parçaya bölünerek farklı zamanlarda uygulanabilir. Genellikle bu bölme işlemi eşit uzunlukta, daha da önemlisi eşit yanıtlama zamanlarına bölünerek yapılır. Deneme anketlerinin uygulanmasında uygulayıcı, bütün parçalardan alan kabaca eşit bir gruba sahip olmak ister. Hedeflenen evreni temsil eden 50 kişilik bir gruptan en az 30 kişinin anketin tüm parçalarını yanıtlamış olması istenen bir durumdur. Böyle bir çalışma ankette yer alacak maddeleri kararlaştırılmasına ve düzenlenmesine yardımcı olur. Aynı zamanda esas çalışmada kodlama ve analizlerin kolaylaştırır. (Wolf, 1988, s. 481)

Bir hedef olmasına rağmen ankette tüm maddeler kapalı uçlu düzenlenemez. Pilot çalışma sonunda sorular kapalı uçlu olarak yazılabilir ve olası yanıt seçenekleri hazırlanabilir. Yanıt seçenekleri olması tüm yanıtları içermeli ve araştırmanın olası sonuçlarının planlanan ifade ediliş biçimine uygun olmalıdır. (Özellikle hipotezlere göre istatistiksel analizlere uygun olmalı) (Karasar, 1984, s. 186) Ancak araştırmacı yanıt seçeneklerinin yeteri kadar kapsayıcı olduğundan emin olmadığı durumlarda "Diğer..... (Lütfen belirtiniz)" seçeneği de eklemelidir. Aynı zamanda bu seçenek için uygun bir boşluk da bırakılmalıdır.

Ayrıca pilot çalışma aşamasında cevaplayıcılardan anketi yanıtlamaya başlama ve bitirme saatlerini not etmeleri istenir. Böylece anketin ortalama ne kadar sürede yanıtlanabileceği bilinir. Bu sürenin bilinmesi iki nedenle önemlidir. Birincisi araştırmacıya anketin kısaltılması veya öylece bırakılması konusunda fikir verir. İkincisi anketin son şeklinin uygulanma planı hakkında bir temel oluşturur. (Wolf, 1988, s. 482)

Uygulama sırasında her değişken için yanıt dağılımının frekansı bulunur. Uygulayıcı ayrıca % 5'i geçen oranda yanıtı bırakılan soruya veya "Bilmiyorum" yanıtına dikkat etmek zorundadır. Böyle yüksek oranlar sorularda hala bir belirsizlik olduğunu veya yanıt seçeneklerinin yetersizliğini gösterir. Eğer zaman verileri anketin yanıtlama süresinin uygun olduğunu gösteriyorsa anketin uygulanması için zaman sınırları belirlenir. Zaman sınırı koyarken, zaman verilerinin dağılımının % 90'unu karşılayacak bir süre seçilir. Bu, bütün cevaplayıcıların yanıtlamak için gerekli zamana sahip olmalarını garanti eder. (Wolf, 1988, s. 482)

Anketin Düzenlenmesi

Pilot çalışma sonunda seçilen maddeler anketin son şeklini oluşturur. Soruların sıralanmasında yukarıda açıklanan konulara dikkat edilmelidir. Burada önemli bir konuda anket formunun ve yönergenin düzenlenmesidir. İyi bir anket formu göze hoş görünmeli, soruların yanıtlanmasını kolaylaştırmalı, veri işlemeye hazırlık ve gerektiğinde kullanılmak üzere ek açıklamalar için uygun boşluklar içermelidir. Ayrıca yönergede soruların nasıl yanıtlanacağı belirtilmelidir. Yönerge sunuş mektubundan sonra, sorulardan önce yer almalıdır. Sunuş mektubunda ise anketin ne amaçla hazırlandığı ve cevaplayıcılardan ne beklendiği kısaca belirtilir. Sunuş mektubu kısa olmalı ve sakıncası yoksa araştırmanın amacı belirtilmeli, cevaplayıcıların yardımlarına olan gereksinim vurgulanmalı, cevaplayıcılar onurlandırılmalı, cevapların gizliliği belirtilmeli ve anketi yanıtlamak için ne kadar süre gerekeceği belirtilmelidir. (Karasar, 1984, s. 187-188)

Sonuç olarak çok çekici ve cevaplayıcı için hiç bir problem yaratmayan bir anket ortaya çıkmışsa, bu genellikle, yorucu olan geliştirme aşamasının bir sonucudur. Anketin yanıtlanması 30 dk. dan az tercihen 15-20 dk. alıyorsa bu iyi hazırlanmış bir anket demektir. Ayrıca anketin daha sonra analiz edilmesini kolaylaştıracak bir cevap kağıdı verilmelidir. (Wolf, 1988, s. 482)

ANKET UYGULAMA BİÇİMLERİ

Anket tekniği ile veri toplamaya karar veren araştırmacı, aynı zamanda anketi nasıl uygulayacağına da karar vermelidir. Burada iki tür uygulama söz konusudur. Birincisi grup tipi ikincisi ise bireylerin tek tek yanıtladığı veya postalama yolu ile uygulama türüdür. (Sencer ve Sencer, 1978, s. 185)

Grup Tipi Uygulama

Bu yöntemde anket, bir grup olarak birarada bulunan kimselere verilerek, yanıtlar aynı zamanda ve toplu olarak alınır. Bu yöntemin uygulanabilmesi için ilgilenilen evrenin bir grup oluşturması gerekir. Örneğin okula devam eden öğrenciler gibi. (Sencer ve Sencer, 1978, s. 185)

Bu yöntemin çeşitli yararları vardır. Toplu halde yanıt alınması önemli zaman, eleman ve para tasarrufu sağlar. Aynı zamanda uygulamacı ile cevaplayıcı yüzyüze kalacağından işbirliği oranı artar. İşbirliğinin artması grup etkisinden de kaynaklanabilir.

Ancak belli sakıncaları da vardır. Anketi yanıtlarken cevaplayıcıların birbirlerinden etkilenmeleri de söz konusudur. Ayrıca anketi yanıtlamama konusunda grup etkisi ortaya çıkabilir. (Sencer ve Sencer, 1978, s. 186)

Bireysel Uygulama

Bu yöntemde bireyler anketleri tek tek yanıtlarlar. Burada postalama, telefon ve anketör yardımıyla anket uygulama söz konusudur.

Postalama

Bu yöntemde anket önceden belirlenen adreslere gönderilir. Burada "posta" sözcüğü geniş anlamda kullanılmıştır. Değişik ulaştırma yöntemleri kastedilmiştir. Cevaplayıcı posta yolu ile aldığı anketi, yanıtlar ve verilen adrese geri gönderilir. Bu tamamen yazılı bir iletişim olduğu için anketin dili çok önemlidir. Sorular herkesin anlayabileceği sözcüklerden oluşmalıdır. Bu yöntemin başarılı olmasının koşulları şöyle sıralanabilir. (Aziz, 1990, s. 99)

1. Anketin kimin tarafından yapıldığı ya da desteklendiği: Anket yapan kişinin veya kurumun saygın ve tanınmış olması geri dönüş oranını yükseltecektir.

2. Anketin biçimi: Anket kısa sürede yanıtlanıyorsa, yanıtlanması kolaysa ve geri dönüş için pullu zarf konulmuşsa yine dönüş oranı yükselecektir.

3. Soruların sayısı: Anketteki sorular az ve sıkıcı değilse yine yanıtlanma olasılığı yükselir.

4. Soruların uzun ya da kısa oluşu: Posta ile gönderilen anketlerde sorular kısa ve anlaşılır olmalıdır. Uzun sorular algılama güçlüğüne, yanlış yanıt verilmesine ya da hiç yanıtlanmamasına neden olabilir.

5. Anketin sunuş mektubu: Sunuş mektubunun içeriği ankete ilgiyi artırır ya da azaltır. Bu bakımdan sunuş mektubu cevaplayıcıyı güdülemelidir.

6. Anketin gönderilme zamanı: Anket cevaplayıcılara, rahatça yanıtlayabilecekleri bir zamanda gönderilmelidir. Anket kişinin hafta sonlarına, tatil zamanlarına ve işlerin yoğun olduğu zamana denk gelmemelidir.

Yukarıda özellikleri belirlenen bu yönteminde olumlu ve olumsuz yönleri vardır. (Aziz, 1990, s. 101; Miller, 1991, s. 145)

Olumlu Yönleri

1. Hem para hem de zaman olarak maliyeti düşüktür.
2. Değişik coğrafi bölgelere ulaşılabilir.
3. Görüşme yapılamayacak uzaklıktaki cevaplayıcılara ulaşır.
4. Geniş gruplara uygulanabilir.
5. Cevaplayıcıların daha düşünerek yanıt vermelerine olanak tanır.
6. Cevaplayıcılara yanıtlarını kontrol edebilme olanağı verir.
7. Sorular daha düzenli şekilde sorulur.
8. Cevaplayıcılar kişisel duygularına göre yanıt verir.
9. Görüşmeci etkisini azaltır.
10. Cevaplayıcıların kimliği belli olmaz.

Bu yöntemin olumsuz yönleri geri dönüş ve denetim olarak iki başlık altında toplanabilir.

1. Geri Dönüş Sorunu

* Anketlerde geri dönüş oranı genelde düşüktür. Bu oran % 50 dolayındadır.

* Geri dönüş oranını yükseltmek yoğun izleme çabasını gerektirir.

2. Denetim Sorunu

* Cevaplayıcının çevresinin denetimi yoktur. Kendisinin mi yoksa başkasının mı yanıtladığı belli olmaz. Bu durum ise güvenilirlik sorunu yaratır.

* Soruların sırasının denetimi yoktur. Araştırmacı soruları sorarken birbirini etkilemeyecek şekilde sorar. Oysa cevaplayıcı bu sıraya dikkat etmeyebilir. Bir önceki yanıtı bir sonraki yanıtı etkileyebilir.

* Anketin bazı soruları yanıtsız kalabilir. Sorun kişinin orada olmamasından dolayı cevaplayıcı beğenmediği soruları yanıtlamayabilir.

Telefonla Görüşme

Örnekleme telefon rehberi kullanılarak yapıldığı durumlarda kullanılabilir. Bu yöntemin ilk koşulu hedef kitlenin mutlaka telefonun olmasıdır. Sorular telefonda sorulur ve yanıtlar yanıt kağıdına işlenir. Bu yöntem anketlerle uygulamaya benzese de aralarında önemli farklar vardır. (Aziz, 1990, s. 104) Bunlar;

1. Bu sistemde yüzyüze iletişim yoktur.
2. Örneklem yalnızca telefonu olan kişilerden seçilmiştir.
3. Soru sayısı diğer yöntemlere göre daha az olmak zorundadır.
4. Zaman, para ve emek harcaması daha düşüktür.
5. Genelde güncel konularda yapılır.
6. Sonuçlar hemen alınabilir.

Anketör Kullanma

Bu yöntemde anket cevaplayıcı tarafından değil, uygulayıcı tarafından doldurulur. Uygulayıcı cevaplayıcıya soruları sorar ve yanıtları kendisi işaretler. Bu yöntemde yüzeye ilişki olduğundan bazı sakıncalı ve olumlu yönleri vardır. (Aziz, 1990, s. 102)

Olumlu Yönleri

1. Cevaplayıcının denetimi kolaydır. Başkalarının etkisinde kalıp kalmadığı anında öğrenilir.
2. Cevaplayıcının anlamadığı durumlarda açıklama yapılabilir.
3. Yanıtlanmamış soru kalma olasılığı azdır.
4. Anketlerin geri gelmeme riski yoktur.

Olumsuz Yönleri

1. Anketörlerin cevaplayıcıların yanına kadar gitmesi zaman, para ve emek gerektirir. Özellikle nitelikli yetişmiş anketörlerin kullanılması oldukça masraflıdır.
2. Uygulayıcıların tutum ve davranışları olumsuz etki yapabilir. Anket uygulamasında kullanılacak olan kişilerin farklı cinsiyet, yapı, tutum ve davranış içinde bulunmaları cevaplayıcılar üstünde farklı etki yapabilir. Bu durum ankete yanıt verip vermemeyi bile etkileyebilir.

SONUÇ

Anket çok kullanışlı bir veri toplama aracı olmasına rağmen, geliştirilmesi ve uygulanması hiç de kolay değildir. Problemin, alt problemlerin, soru tipinin belirlenmesi, soruların iyi seçilmesi, anket formatının iyi düzenlenmesi ve uygulama yönteminin belirlenmesi gibi çeşitli deşikeleri gözönünde bulundurmaya gerektirir.

KAYNAKLAR

- Anderson, Gary., *Fundamentals of Educational Research*, USA, 1990.
- Aziz, Aysel., *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, İLAD Yayınları, Yayın No: 3, Ankara: 1990.
- Karasar, Niyazi., *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 2. Baskı, Ankara: 1984.
- Miller, Delber C., *Handbook of Research Design and Social Measurement*, USA, 1991.
- Oppenheim, A.N., *Questionnaire Design and Attitude Measurement*, London, 1966.
- Sencer, M. ve Sencer, Y., *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*, TODAİ, Ankara: 1978.
- Wolf, R.M., "Questionnaire", *Educational Research Methodology and Measurement (An International Handbook)*. USA, 1988.